

УДК 347.9

**РЕАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ У
ВЕРХОВНОМУ СУДІ ЕСТОНІЇ ПРИ
ПЕРЕГЛЯДІ ЦИВІЛЬНИХ СПРАВ****Андрій ШАБАЛІН**кандидат юридичних наук, старший
дослідник, керівник відділуНауково-дослідний інститут інтелектуальної
власності НАПрН України (Київ)<https://orcid.org/0000-0001-8536-5081>

Метою наукової статті є дослідження особливостей реалізації загальновизнаних європейських стандартів на стадії перегляду рішень у цивільних справах у Верховному Суді Естонії (Державний Суд Естонії). Автором обґранковується необхідність дослідження особливостей здійснення правосуддя у державах-членах Європейського Союзу, з огляду на набуття Україною статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу.

Поруч із тим автором вказується, що цікавим як з наукової точки зору, так і з позицій практики представляється дослідження існуючих правових систем окремих держав-членів Європейського Союзу, зокрема тих, які раніше входили до складу колишнього радянського Союзу. Дослідження еволюції права таких держав – від радянського періоду до входження до єдиного європейського простору, дозволить виявити всі позитивні та негативні моменти на шляху до Єдиною Європи. Реалізація зазначеного здійснюється автором в межах визначеної мети та завдань, що полягає у дослідженні питань, пов'язаних із особливостями реалізації європейських критеріїв правосуддя у Верховному Суді Естонії в рамках здійснення цивільного судочинства, а також вироблені на підставі такого дослідження власних теоретичних та законодавчих підходів. З метою реалізації поставлених завдань автором було приділено уваги

UDC 347.9

**IMPLEMENTATION OF EUROPEAN
LEGAL STANDARDS IN THE
SUPREME COURT OF ESTONIA
WHEN REVIEWING CIVIL CASES****Shabalin, Andrii V.**Candidate of Law Sciences, Senior
Researcher, Senior of the Scientific
DepartmentScientific-Research Institute of Intellectual
Property of the NALS of Ukraine (Kyiv)

The purpose of the scientific article is to study the peculiarities of the implementation of generally recognized European standards at the stage of review of decisions in civil cases in the Supreme Court of Estonia (State Court of Estonia). The author delineates the necessity of researching the specifics of the administration of justice in the member states of the European Union, given Ukraine's acquisition of the status of a candidate country for membership in the European Union.

In addition, the author points out that it is interesting both from a scientific point of view and from a practical point of view to study the existing legal systems of individual member states of the European Union, in particular those that were previously part of the former Soviet Union. The study of the evolution of the law of such states - from the Soviet period to the entry into the single European space, will reveal all the positive and negative points on the way to the United Europe. The implementation of the above is carried out by the author within the defined goal and tasks, which consists in the study of issues related to the peculiarities of the implementation of the European criteria of justice in the Supreme Court of Estonia within the framework of the implementation of civil proceedings, as well as developed on the basis of such a study of own theoretical and legislative approaches. In order to implement the tasks, the author

особливостям побудові та функціонування естонської судової системи, зокрема вказується, що відповідно до Конституції Естонії в республіки вищим судом в системі естонського судочинства є Верховний Суд, який ще називають Державним судом. Верховний Суд здійснює перегляд в касаційному порядку судових рішень, які набрали законної сили, переглядає рішення за нововиявленими обставинами.

На Верховний Суд покладено функцію виправлення судових помилок, які були допущені судами першої та апеляційної інстанцій. Перегляд судових рішень в касації здійснюється не менш, як трьома суддями. Поруч із тим на Верховний Суд Естонії покладені функції щодо притягнення суддів до юридичної відповідальності, що також кореспондується із правовими демократичними критеріями в сфері правосуддя. Одночасно автором виокремлені процесуальні особливості пов'язані із переглядом судових рішень в порядку цивільного судочинства Естонії, зокрема, вказується, що особливістю подачі касації в цивільному процесі Естонії є обов'язковість внесення на відповідний банківський рахунок суми касаційного завдатку з метою забезпечення розгляду справи. Внесення такого завдатку підтверджується відповідними доказами, які подаються разом із касацією.

Це стосується перегляду усіх категорій цивільних справ: сімейних, справ пов'язаних зі захистом права інтелектуальної власності, про захист речового права тощо. Такий завдаток необхідний для забезпечення належного касаційного розгляду, а також дозволяє нівелювати подання до касаційного суду необґрунтованих скарг, що сприяє оптимізації роботи Верховного Суду в Естонії. Іншим проявом реалізації європейських стандартів у роботі Верховного Суду Естонії є наявність спеціальної процесуальної процедури щодо отримання консультативного висновку від ЄСПЛ відносно всієї лінійки цивільно-правових спорів. Подібна процесуальна процедура дозволяє формувати національну судову практику в контексті загальноєвропейських правових

paid attention to the peculiarities of the construction and functioning of the Estonian judicial system, in particular, it is indicated that according to the Constitution of Estonia in the republic, the highest court in the Estonian judicial system is the Supreme Court, which is also called the State Court. The Supreme Court carries out a review in the cassation procedure of court decisions that have gained legal force, reviews the decision based on newly discovered circumstances.

The Supreme Court is entrusted with the function of correcting judicial errors made by courts of first and appellate instances. Review of court decisions in cassation is carried out by no less than three judges. In addition, the Supreme Court of Estonia is entrusted with the functions of holding judges to legal responsibility, which also corresponds to legal democratic criteria in the field of justice. At the same time, the procedural features identified by the author are related to the review of court decisions in the order of civil proceedings in Estonia, in particular, it is indicated that the peculiarity of filing a cassation in civil proceedings in Estonia is the obligation to deposit the amount of the cassation deposit in the relevant bank account in order to ensure the consideration of the case. Making such a deposit is confirmed by the relevant evidence, which is submitted together with the appeal.

This applies to reviewing all categories of civil cases: family, cases related to the protection of intellectual property rights, protection of property rights, etc. Such a deposit is necessary to ensure proper cassation proceedings, and also allows to reduce the submission of unfounded appeals to the court of cassation, which contributes to optimizing the work of the Supreme Court in Estonia. Another manifestation of the implementation of European standards in the work of the Supreme Court of Estonia is the presence of a special procedural procedure for obtaining an advisory opinion from the ECtHR regarding the entire range of civil law disputes. A similar procedural procedure allows for the formation of national judicial

критеріїв. Зазначається, що вища судова інстанція наділена можливістю і звернення до Суду ЄС (Court of justice) для отримання консультативного рішення у справі. Автором наголошується, що формування судової практики з урахуванням правових висновків ЄСПЛ та Суду ЄС (Court of justice) створює базу дії для формування ефективної судової процедури захисту.

Ключові слова: цивільний процес, Естонія, ЄС, захист майнових прав, захист права інтелектуальної власності, інтелектуальна власність, судочинство, ЦПК України, захист речових прав, захист майнових прав, Суду ЄС, ЄСПЛ

practice in the context of generally recognized European legal criteria. It is noted that the higher court is empowered to apply to the EU Court of Justice for an advisory decision in the case. The author emphasizes that the formation of judicial practice taking into account the legal conclusions of the ECtHR and the EU Court of Justice creates a basis of action for the formation of an effective judicial protection procedure.

Keywords: civil process, Estonia, EU, protection of property rights, protection of intellectual property rights, intellectual property, judiciary, CPC of Ukraine, protection of property rights, protection of property rights, EU Court, ECHR

Обрання Україною єдиного європейського вектору розвитку породжує значну кількість питань пов'язаних із необхідністю адаптацію національної правової системи до загальноєвропейських демократичних стандартів. У плані вказаного, цікавим як з наукової точки зору, так і з позицій практики представляється дослідження існуючих правових систем окремих держав-членів Європейського Союзу, зокрема тих, які раніше входили до складу колишнього радянського Союзу. Дослідження еволюції права таких держав – від радянського періоду до входження до єдиного європейського простору, дозволить виявити всі позитивні та негативні моменти на шляху до Єдиною Європи. Безумовно, що такий досвід є корисним для України. Ефективний судовий захист є необхідною умовою для становленню та розвитку демократичного суспільства. Справедливе вирішення правових спорів, формування єдиних правових підходів щодо вирішення юридичних конфліктів є ознакою сучасної демократичної держави та однією із умов входження такої держави до єдиної європейської спільноти, як цього прагнуть і Україна, особливо після набуття статусу кандидата-члена до Європейського Союзу (надалі – ЄС) [1].

У плані вищевикладеного доцільно приділити уваги не тільки особливостям функціонуванню всієї системи правосуддя, а і окремим інституціям системи, зокрема вищій судовій інстанції, яка у кожній країні здійснює значний вплив на якість судочинства.

Літературний огляд. Питанню дослідження зарубіжного цивільного процесуального права та судочинства приділяли уваги такі вчені, як: С. Н. Абрамов, В. І. Бобрик, С. В. Васільєв, М. В. Вербіцька, О. М. Ганкевич, О. О. Грабовська, К. В. Гусаров, А. О. Добровольський, Л. С. Дубчак, О. С. Захарова, М. Б. Зейдер, В. В. Комаров, О. О. Штефан та ін.

Мета і задачі дослідження у статті. Полягає у дослідженні питань, пов'язаних із особливостями естонського цивільного судочинства в аспекті реалізації загальноєвропейських правових стандартів.

Дослідження виконано на підставі як загальнонаукових, так і спеціальних методів наукового пізнання.

Виклад основного матеріалу. Для повного розуміння особливостей реалізації європейських стандартів у цивільному процесі Естонії, зупинимось на певних моментах пов'язаних із системою судоустрою країни.

У ст. 148 Конституції Естонської Республіки закріплено принципи судоустрою республіки Естонський суди складається з трьох ланок: 1) повітові і адміністративні суди є судами першої інстанції; 2) окружні суди є судами другої інстанції, що переглядають рішення судів першої інстанції в апеляційному порядку; 3) Верховний Суд. Загальна кількість суддів в Естонії

станом на 01 серпня 2017 року складає 223 судді, вакантними залишаються біля 9 суддівський посад [2].

Як суди першої інстанції повітові суди розглядають більшість цивільних, кримінальних справ, а також справи про адміністративні правопорушення. Місце розташування повітових судів (локацію) визначається міністром юстиції Естонської Республіки.

В Естонії, як й в інших країнах Балтії (Латвії, Литві), на повітові суди покладені функції державної реєстрації, зокрема речових прав на нерухоме майно та кадастрову реєстрацію земельні ділянки, ведення відповідних реєстрів. Також повітові суди здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб та громадських формувань, також на естонські суди першої інстанції покладено ведення іпотечного реєстру. Так, наприклад, вказані функції покладено на Тартуський повітовий суд [3].

Повітові суду здійснюють й ведення судових реєстрів. Вказані суди здійснюють нагляд за дотриманням законності в місцях позбавлення волі, нагляд за особами, які знаходяться під адміністративним наглядом [2].

Вищим судом в системі естонського судочинства є Верховний Суд, який ще називають Державним судом.

Верховний Суд розташований в м. Тарту. Знаходження вищої судової інстанції не в столиці Естонії, якою є Таллінн, пов'язано із необхідністю нівелювання впливу на Верховний Суд з боку інших гілок влади, представництво (установи) яких, переважно, знаходяться в естонській столиці [4, с. 65].

Верховний Суд здійснює перегляд в касаційному порядку судових рішень, які набрали законної сили, переглядає рішення за нововиявленими обставинами. На Верховний Суд покладено функцію виправлення судових помилок, які були допущені судами першої та апеляційної інстанцій. Перегляд судових рішень в касації здійснюється не менш, як трьома суддями [5].

В Естонії Верховний Суд наділений правом тлумачення законів у рамках касаційного перегляду, якщо існує неоднозначність щодо розуміння норми права. У разі виникнення принципових розбіжностей щодо тлумачення норми права серед суддів, то дане питання передається на вирішення всьому складу відповідної палати Верховного суду. Якщо у палаті відсутня одностайна думка щодо тлумачення норми права, то тоді питання передається на вирішення спеціальної судової палати (спеціальної комісії), яка складається з двох обраних судів з кожної спеціалізованої палати. Засідання такого спеціального судового органу проходить під головуванням Голови Верховного Суду республіки.

Естонське цивільне судочинство, як й вся систем національного правосуддя, має тісний політичний й правовий зв'язок із загальноєвропейським правом. Це пояснюється належністю Естонської Республіки до держав-членів Європейського Союзу.

Зазначене стосується і роботи Верховного Сулу Естонії. Так, судова гілка влади країни активно співробітничает в сфері правосуддя з Радою Європи, зокрема щодо підвищення ефективності національного судочинства . У структурі зазначеного європейського органу діє Європейська комісія з питання правосуддя, яка здійснює моніторинг систем правосуддя держав-членів ЄС, надає консультативну допомогу в питаннях якості судочинства, а також у цьому плані надає й відповідну методичну допомогу . Іншим органом, з яким співпрацює судова влади Естонії є Рада європейських суддів, яка також спрямовує свої зусилля в напрямку удосконалення європейського правосуддя, забезпечення незалежності суддів [6].

В Естонії існує особливий порядок притягнення суддів до юридичної відповідальності. Зазначена правова процедура кореспондується із загальними європейськими стандартами щодо забезпечення незалежності суддів, у тому числі й щодо притягнення останніх до юридичної відповідальності. У плані зазначеного, варто сказати, що у Так, у Верховному Суді діє Дисциплінарна палата, яка розглядає дисциплінарні провадження щодо суддів. До складу Дисциплінарної палати входять судді, які обираються строком на три роки. У Дисциплінарній палаті представленні судді від усіх судових ланок країни (першої інстанції, апеляційної та касаційної). Голова Верховного Суду може ініціювати дисциплінарне провадження щодо будь-

якого судді, а міністр юстиції ЄР тільки відносно суддів першої та апеляційної інстанцій.

Суддя може бути відсторонений від посади тільки за відповідним рішенням суду. Але у певних випадках парламент та президент Естонської Республіки можуть звільнити суддю за поданням Голови Верховного суду, зокрема: 1) професійної непридатності, за умови перших трьох років після призначення на посаду судді; 2) за станом здоров'я; 3) у разі скорочення численності суддів в країні; 4) за віком, у випадках, коли суддя все ще займає посаду протягом п'ять років після досягнення ним пенсійного віку.

В Естонії суддя може бути притягнутий до кримінальної відповідальності та взятий під варту тільки за згодою Верховного Суду та одночасно за згодою Президента ЄР. Суддя Верховного Суду, може бути взятий під варту тільки за згодою Канцлера юстиції та за одночасною згодою більшості депутатів парламенту. Затримання, обшук, арешт, арешт майна судді Верховного Суду можливе тільки тоді, коли парламент дав згоду на притягнення до кримінальної відповідальності такого судді. Особливий порядок притягнення до юридичної відповідальності в Естонії існує і щодо присяжних [5].

Зазначений законодавчий підхід у повній мірі кореспондується із стандартами Об'єднаної Європи у сфері правосуддя.

Так, процедура притягнення суддів до юридичної відповідальності існує у більшості державах-членах ЄС. Натомість процедура притягнення судів до такої відповідальності у кожній країні має свої правові особливості. Так, наприклад, у Словенії притягнення судів до юридичної відповідальності, зокрема кримінальної, ініціює глава держави за погодженням з парламентом, у Болгарії та Хорватії таким органом є Вища судова рада й навіть Конституційний Суд. У деяких європейських країнах суддя може бути притягнений до відповідальності, як й у Естонії, за рішення визначеного у законі суду – Польща (ст. 181 Конституції), Словацька Республіка (ст. 200 Конституції). Рішення спеціального уповноваженого колегіального органу стосовно притягнення суддів до відповідальності є запорукою дотримання принципу незалежності судової гілки влади від інших гілок державної влади [7, с. 10-11].

Основним документом, який регулює порядок здійснення цивільного судочинства в Естонській Республіці є Цивільний процесуальний кодекс Естонії (ЦПК Естонії).

Чинний ЦПК Естонії є доволі об'ємним документом, який складається з 14 розділів, 79 глав та 759 статей, також у документі знайшли свого закріплення й позиції Верховного Суду, який, як ми вже зазначали, має право щодо тлумачення норм права, а також є і органом конституційної юрисдикції. Надаючи загальну характеристику цивільному процесуальному закону Естонії, необхідно зазначити, що норматив є практично єдиним документом, який регламентує порядок відправлення правосуддя у всіх приватноправових спорах, за певними виключеннями [8, с. 95-98].

ЦПК Естонії регламентує порядок здійснення судочинства практично щодо всіх цивільних спорів. Це стосується і порядку перегляду справ в рамках єдиної цивільно-правової форми, яка закріплена у естонському процесуальному законодавстві. У цьому плані процедура перегляду судових рішень у цивільних справах є аналогічною до відповідного перегляду в цивільному судочинстві України. Перегляд цивільних справ у Верховному Суді регламентується відповідно до приписів ст.ст. 668–701 ЦПК України [9].

Так, відповідно до положень ст. 668 ЦПК Естонії учасник апеляційного провадження наділений правом на звернення до Верховного Суду (Державний Суд).

Зупинимось на деяких процесуальних особливостях перегляду рішень у цивільних справах у Верховному Суді Естонії.

Так, особливістю подачі касації в цивільному процесі Естонії є обов'язковість внесення на відповідний банківський рахунок суми касаційного завдатку з метою забезпечення розгляду справи.

Внесення такого завдатку підтверджується відповідними доказами, які подаються разом із касацією (ст. 672 ЦПК Естонії). Це стосується перегляду усіх категорій цивільних справ: сімейних, справ пов'язаних зі захистом права інтелектуальної власності, про захист речового

права тощо. Такий завдаток необхідний для забезпечення належного касаційного розгляду, а також дозволяє нівелювати подання до касаційного суду необґрунтованих скарг, що сприяє оптимізації роботи Верховного Суду в Естонії [10].

З метою забезпечення принципу змагальності сторін, у ЦПК Естонії передбачена можливість подачі зустрічної касаційної скарги (ст. 673).

Іншою формою забезпечення реалізації вказаного принципу є можливість подачі респондентом (стороною, яка не подає безпосередньо касаційну скаргу) відзиву на подану касацію (ст. 678 ЦПК Естонії) [10].

Вказані касаційні положення кореспондуються із європейськими конвенціальними положеннями (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.).

Право на подання відзиву на подану касацію є й у ЦПК України (ст. 395 ЦПК України) [9]. У Верховному Суді існує спеціальна процедура щодо визначення прийнятною касаційної скарги, тобто, визначення підстав для прийняття та розгляду касації. Це питання вирішується колегіально – спеціальною комісією у складі трьох суддів від кожної палати. Якщо хоча б один із суддів вважає, що існують підстави для касаційного перегляду, то така касаційна скарга приймається до розгляду. Склад комісії, яка вирішує питання прийнятності касаційної скарги є змінним – раз на три місяці проходить ротація суддів. Для скарги, яка подана в рамках конституційного провадження правило прийнятності не застосовується) [10].

Досліджуючи особливості касаційного перегляду судових рішень в ЦПК Естонії, ми б хотіли б звернути увагу на одну спеціальну процедуру, мова йде про право яким наділена виключно вища судова інстанція республіки.

В Естонії Верховний Суд наділений повноваженнями щодо визначення юрисдикції компетентного суду для вирішення цивільної справи – глава 69 ЦПК Естонії [10].

Приділяючи уваги процесуальним повноваженням вищої судової інстанції Естонії, варто звернути увагу на одне цікаве законодавче положення. Мова йде про редакцію ст. 681-1 ЦПК Естонії [10].

Відповідно до вказаної цивільно-процесуальної норми Верховний Суд республіки може звернутися до Європейського суду з прав людини (надалі – ЄСПЛ) для отримання консультативного рішення щодо застосування, тлумачення та інтерпретації права, яке гарантується Конвенція про захист прав і основних свобод людини.

Такий висновок не є обов'язковим для Державного Суду (ч. 3 ст. 681-1 ЦПК Естонії).

Іншим позитивом є те, що цивільний процесуальний закон Естонії не встановлює обмежень щодо отримання консультативного висновку ЄСПЛ. Виходячи з того, що за правилами цивільного естонського судочинства розглядаються практично всі цивільно-правові спори, отже, подібні юридичні рекомендації можуть стосуватися різних категорій справ, наприклад, справ про захист майнових прав, речового права, права власності, справ щодо захисту права інтелектуальної власності тощо.

Вищезазначена процедура щодо отримання висновку має один важливий позитивний момент, а саме: дозволяє сформулювати національну судову практику в контексті загальноновизнаних європейських правових стандартів. А з огляду на те, що рішення Верховного Суду Естонії є обов'язковим для судів нижчих інстанцій, як і в Україні, доречі, подібний підхід дозволить здійснювати правосуддя відповідно до європейської правової доктрини.

Таким чином, Державний Суд Естонії в рамках здійснення свої повноважень виконує покладені на нього процесуальні функції щодо перегляду судових рішень, а також функції щодо формуванню однаковості судової практики з огляду на європейські правові погляди.

З огляду на викладене, в українській процесуальній літературі вказується, що сутність переглядів у цивільних справах полягає у наданні можливості сторонам реалізувати своє конституційне право на оскарження судових рішень у вищій судовій інстанції, а суду, що здійснює правосуддя, – перевірити в межах своєї компетенції законність і обґрунтованість судового рішення, прививши його у відповідність до вимог закону й однаковості судової практики. Таким чином, сутність переглядів судових рішень варто розглядати, виходячи як із

завдань, що вирішуються при здійсненні правосуддя, так і таких, що ставляться перед тією інстанцією, яка здійснює перегляд [11].

Виходячи з того, що Естонія є державою-членом ЄС, заінтересована особа може також звернутися до Суду Європейського Союзу (CVRIA), якщо справа стосується загальноєвропейського права. Суди Естонії, як суд й інших держав-членів ЄС, можуть звернутися до Суду ЄС для отримання попереднього рішення щодо тлумачення норм європейського права. Це стосується і Верховного Суду Естонії.

Суд Європейського Союзу (Court of justice) є одним із загальноєвропейських юрисдикційних органів, який формує єдину правозастосовну практику ЄС.

Формування судової практики з урахуванням правових висновків ЄСПЛ та Суду ЄС створює базу дії потужного юридичного механізму захисту порушеного права на внутрішньодержавному рівні.

Вищезазначене підтверджується і тим, що саме Естонія є однією з тих держав – членів Європейського Союзу, відносно якої у Суді Європейського Союзу (Court of justice), наразі, не розглядається жодного спору.

На нашу думку втілення подібної моделі в українське процесуальне право сприяло би як ефективності національного правосуддя, так і оперативності адаптації українського судочинства до європейського, з огляду на набуття статусу кандидата в члени ЄС.

Висновки. Отже, на підставі вищевикладеного. Можливо дійти наступного.

Естонське цивільне судочинство, як й вся систем національного правосуддя, має тісний політичний й правовий зв'язок із загальноєвропейським правом. Це пояснюється належністю Естонської Республіки до держав-членів Європейського Союзу. Це стосується і Державного Суду (Верховного Суду) Естонії.

Одним із проявів реалізації європейських стандартів у роботі Верховного Суду Естонії є наявність спеціальної процесуальної процедури щодо отримання консультативного висновку від ЄСПЛ відносно всієї лінійки цивільно-правових спорів. Подібна процесуальна процедура дозволяє формувати національну судову практику в контексті загальноєвропейських правових критеріїв.

Правозастосовчий досвід Естонії, зокрема і Верховного Суду республіки, свідчить, що можливість формування власної судової практики з урахуванням правових висновків ЄСПЛ та рішень Суду ЄС (CVRIA) сприяє підвищенню ефективності правового захисту порушеного або невизнаного права на внутрішньодержавному рівні. Запровадження подібної моделі в українське процесуальне право сприяло би як ефективності національного правосуддя, так і оперативності адаптації українського судочинства до європейського, з огляду на набуття статусу кандидата в члени ЄС.

Одним із проявів дотримання загальноєвропейських критеріїв правосуддя на стадії перегляду цивільної справи у Верховному Суді Естонії є можливість подачі зустрічної касаційної скарги, а також можливість подачі респондентом відзиву на подану касацію. Зазначені касаційні кореспондуються із європейськими конвенціональними положеннями (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, 1950 р.).

Реалізація європейських стандартів у Верховному Суді Естонії прослідковується і в тому, що саме означена вища судова інстанція наділена повноваженнями щодо притягнення суддів до юридичної відповідальності.

Посилання:

1. The European Commission recommended granting Ukraine the status of a candidate for the EU. Site Radiosvoboda.org/ URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-yevrokomisiya-chlenstvo-rekomendatsiya/31902586.html> (дата звернення: 02.03.2024).

2. Supreme Court of Estonia. Site Riigikohus.ee. URL : <https://www.riigikohus.ee/ru/sudebnaya-sistema-estonii> (дата звернення: 02.03.2024).

3. Estonian Courts. Site Kohus.ee. URL : <https://www.kohus.ee/et/eesti-kohtususteem/maakohtud> (дата звернення: 02.03.2024).

4. Шабалін А. В. Деякі аспекти судового захисту цивільних правовідносин в Естонії. Теорія і практика інтелектуальної власності. № 6 2022. С. 64-71.

5. Estonica Encyclopedia about Estonia. Site Estonica. URL : http://www.estonica.org/en/State/Judicial_system/General_principles_of_judicial_proceedings_and_the_structure_of_the_judicial_system (дата звернення: 02.03.2024).

6. Consultative Council of European Judges. Site Coe.int. URL : <https://www.coe.int/en/web/ccje/-/2019-edition-of-the-report-on-judicial-independence-and-impartiality-in-the-council-of-europe-member-states> (дата звернення: 02.03.2024).

7. Paryshkura V. V. Legal regulation of legal responsibility of judges in Ukraine and member states of the European Union: theoretical and practical aspects: monograph / V. V. Parishkura. Kyiv: Helventica Publishing House, 2017. P. 10-11.

8. Шабалін А. В. Цивільне судочинство Естонії: законодавчий огляд, порівняльний аналіз: монографія: НДІ інтелектуальної власності НАПрН України. К. : Інтерсервіс, 2021. 196 с.

9. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 02.03.2024).

10. Code of Civil Procedure of Estonia. URL : <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/ee/Riigikogu/act/505012021006/consolide> (дата звернення: 02.03.2024).

11. Колобродова О. В. Місце та значення перегляду судових актів у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному процесі. Питання юридичної теорії і практики. URL: http://www.vru.gov.ua/Docs/visnik07_05.pdf (дата звернення: 02.03.2024).

Статтю було подано	11.03.2024	The article was submitted
Статтю було доопрацьовано	12.03.2024	The article was revised
Статтю було прийнято	19.03.2024	The article was accepted